

Anlamsal İfade Aracı Olan Cephelerin Değerlendirilmesine Yönelik Bir Yaklaşım: İstanbul'da Meşrutiyet Caddesi'ndeki Cephelerin İncelenmesi

An Assessment Approach to Facades as a Tool of Semantic Expression: Study of Facades on Meşrutiyet Street in İstanbul

Özlem ŞENYİĞİT,¹ İlhan ALTAN¹

Biçimin insan ve yaşam üzerindeki etkileri önemli bir tartışma konusudur. Kenti oluşturan mimari mekanların cepheleri de biçimsel özellikleri ile bu etkilenmede büyük sorumluluklar yüklenmektedir. Bir kentin sürekliliği için biçimsel ve anlamsal (öznesne) bütünlüğü sağlayacak ilkelerin-yönlendiricilerin tespiti, yerleşkelerin insanlara yabancılaşmasını engelleyeceği gibi gelecekteki ve çağdaş cephe örneklerinin karşılıklı alışverişine de yol gösterecektir. Bu amaçla, Meşrutiyet Caddesi'nde seçilen bina cepheleri özelinde mimari tasarım ve değerlendirme sürecine katkı sağlaması amacıyla anket çalışması yapılmıştır. Konu kapsamında; çalışmanın amacı, kapsamı ve yöntemi ortaya konmuş, konuyla ilgili kavramlar irdelenmiş ve cephe değerlendirme modeli ortaya çıkarılarak çalışmada kullanılacak yöntem ve teknikler belirlenmiştir. Sonuçta, çalışmada kullanılan alanda yer alan cephe örnekleri özelinde elde edilen bulguların sonuçları yorumlanmış ve çıkan sonuçlar ışığında ileriye dönük öneriler tartışılmıştır.

Anahtar sözcükler: Algı; anlamsal faktörler; biçimsel ve anlamsal boyut; cephe.

The effects of form on humans and life are a crucial subject of discussion. Facades of buildings that make up the city are greatly responsible for these effects with their figurative characteristics. Identification of the principles and directives that help to maintain syntactic and semantic (subject-object) integrity for the continuity of a city will prevent people from becoming alienated from their surroundings. To this end, this study focuses on the contribution design and evaluation process on the chosen facade on Meşrutiyet Street. In this scope, the aim scope and method of the study was set forth. The relevant concepts were examined and the method and technique that were to be used in the facade evaluation model were determined. Eventually, presented the interpretations of the findings of the field study and conclusions. In the light of the results discussed future suggestions.

Key words: Perception; semantics factors; syntactic and semantic scale; facade.

¹Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, İstanbul

¹Department of Architecture, Yıldız Technical University, Faculty of Architecture, İstanbul, Turkey.

*Bu yazı 1. yazarın 2. yazar danışmanlığında Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi Mimarlık Anabilim Dalı'nda hazırlanmış olduğu doktora tez çalışmasından üretilmiştir.

* This paper reveals some of the findings of 1st authors' PhD research at Yıldız Technical University, Department of Architecture, supervised by 2nd author.

Giriş

Tasarımların oluşmasında ve değerlendirilmesinde ortaya çıkan problemlerin tanımlanmasında ve çözüm önerilerinin üretilmesinde kısaca her adımda mimarlığın iletişimsel yönü, mimari ürünün biçimi ile anlamı arasındaki organik bütünlükle vurgulanmaktadır.

Bu noktadan hareketle çalışma, mimarlık dilinin çözümlenmesi ve anlamlandırılmasında gösteren ile gösterilenin göstergeyi oluşturmak üzere birbirine bağlanma sürecini fiziksel çevre kullanıcılarına en direk sunan mimari öge olarak cepheyi ele almıştır.

Çalışmanın Amacı, Kapsamı, Yöntemi

Mimarlıkta biçimin insan ve yaşam üzerindeki etkileri önemli bir araştırma konusudur. Kenti oluşturan mimari mekanların cepheleri de biçimsel özellikleri ile bu etkilenmede büyük sorumluluklar yüklenmektedir. Dolayısıyla mimarlık ortamının cephe bağlamında değerlendirilmesi, cepheyi bilimsel incelemeler için önemli bir veri tabanı yapmaktadır.

Mimarlığın anlam ileten bir dil olarak kabul edildiği günümüzde mimarlığın bir dil olarak çözümlenmesi gerekmektedir. Cephenin, mimarlık dili içerisindeki yerinin sorgulanması ve bir model çerçevesinde çözümlenmesi gerekliliği çalışmanın ana kurgusudur. Bu bağlamda, cephe tasarımlarında görsel zevk ve memnuniyet verilerinin saptanıp, yeni tasarımlara temel oluşturması amacıyla, bireylerin, istek, beğeni ve tercihlerinin sorgulandığı bir yaklaşım geliştirilmiştir. Bu noktada çalışma ile dizimsel çözümleyici yöntemlerin tasarım sürecinde yetersiz kaldığına ve anlamsal iletişimin araştırılması-kullanılması gerekliliğine dikkat çekilmiştir.

Cepheden bilgi alınmasını sağlayan kurgunun oluşturulması, cephenin çok anlamlı ve dinamik yapısını disiplinler arası bir yaklaşımla değerlendirmeyi ve bu yaklaşımla bir yöntem oluşturmayı gerektirmektedir. Bu bağlamda çalışmanın kapsamı, cephe kavramının analizi, teorik modelin oluşturulması/geliştirilmesi, alan çalışması aracılığı ile kurulan teorik modelin pratik uygulamasının yapılması ve ortaya çıkan verilerin, kimlik/okunabilirlik kavramları çerçevesinde tartışılması şeklindedir.

Bu kapsamda çalışmada oluşturulan yöntemin hedefi, cephenin, aşamaları anlaşılır, denetlenebilir ve verimliliği artırılabilir açık bir süreç haline getirilmesidir. Böylece, cephenin tasarım ve değerlendirme sü-

recine, yapılan çalışma ve oluşturulan model ile katkı sağlanacağı düşünülmektedir.

Cephe Kavramı

'Cephe' kelimesinin İngilizce karşılığı olan 'facade' kelimesi İngilizce'de yüz anlamına gelen 'face' kelimesiyle eş anlamlı olan Latince 'facies' kelimesinden türemiştir. Bu nedenle, binanın dış yüzü anlamındaki cephe, çoğunlukla binanın ana yüzü olan girişi kapsar ve stilistik detaylarla ayrıntılanarak karakterize edilir.¹ Krier de; "eğer bir binanın yüzünden, yani cephesinden konuşuluyorsa, her şeyden önce sokağa bakan ön tarafı kastediliyor" demektedir.²

Bir mimari yapıda anlamı, işaretler kompleksi oluşturur, yapının göstergesi olan cepheler de taşıdığı işaretler yoluyla çevreyle iletişim kurar. Bu nedenle cephe, biçimsel bir kompozisyondan öte kent kullanıcıları tarafından anlamlandırılan bir olgudur ve taşıdığı anlamlar itibariyle bir kentin dilini oluşturmaktadır.

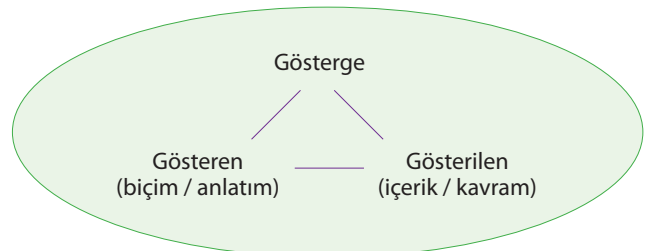
Mimarlık ve Göstergibilim

Mimarlıkta göstergibilim, İtalya'da çevrenin anlamsızlığına karşı bir eleştiri hareketiyle 1950'lerin sonlarında kendini göstermiştir. Kent göstergibilimi tartışması ise 1960'ların Fransa'sında, çevrenin bozulması gibi olguların çevrede anlamı yok ettiği, tekdüze mimarlık ürünlerinin bu yok oluşun aracı olduğu tartışmalarının gündeme gelmesiyle başlamıştır.³⁻⁵

"Bireyler ya da toplumlar arasında bildirişimi sağlayan çeşitli gösterge dizgelerinin üretim, işleviş ve algılama biçimlerine ilişkin bilim dalı" olan semiolojinin, bizde en çok kullanılan kelime hali "göstergibilim"dir.⁶ Literatür incelemesi sonucunda göstergibiliminde en çok kullanılan gösterge şeması Şekil 1'de gösterilmiştir.

Mimarlık göstergeleri bildiri taşıyan ve bu nedenle uyarıcı nitelikteki fiziksel mekanlardır. Bir yerin kimliğini ve dilini oluşturan cephe bileşenleri de bir araya getirilip biçimleri ile buldukları çevrenin karakterini oluşturur ve / veya etkilerler.

Görsel iletişim kuran cephe, kullanıcıyla dizimsel ve anlamsal ilişki içerisinde ve işlevsel ilişkisi yanın-

Şekil 1. Göstergibiliminde en çok kullanılan gösterge şeması.

¹ Burden, 2000, s. 215

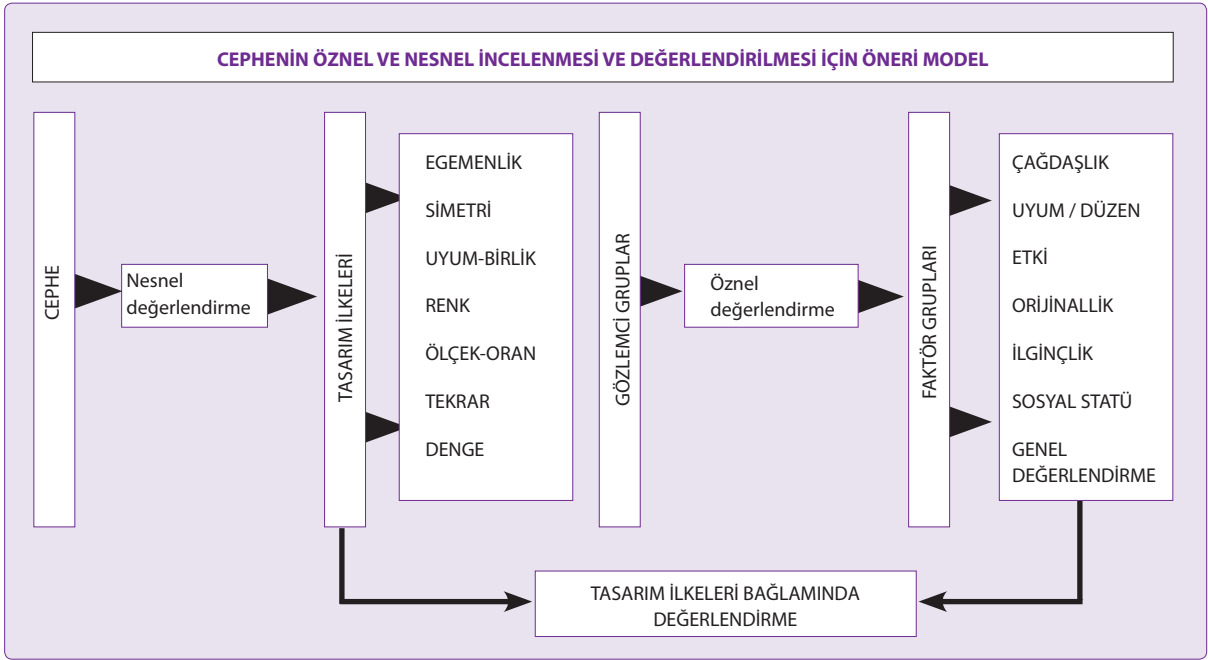
⁴ Erkman, 1987, s. 31, 63, 70-72

² Krier, 1988, s. 122-131

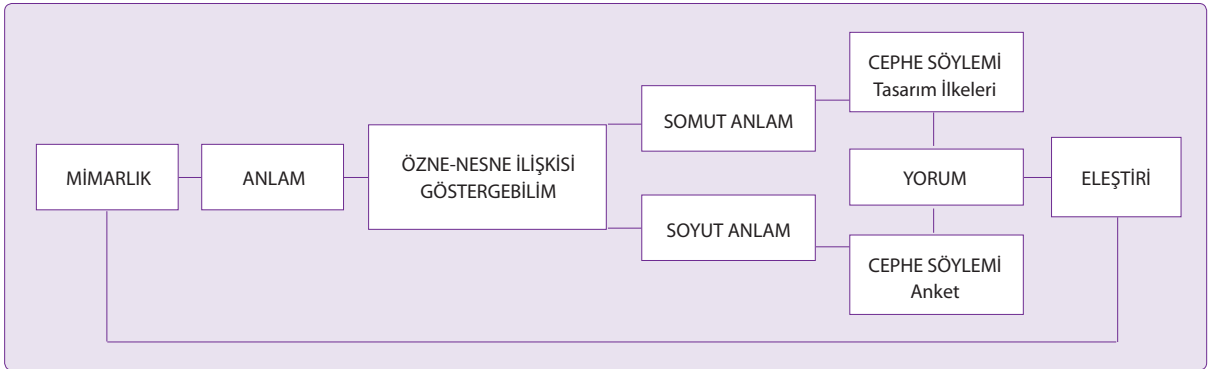
⁵ Rifat, 1992, s. 45-47

³ Barthes, 1993, s.15,55, 107

⁶ Büyük Larousse, 1986, s. 1033

Şekil 2. Cephelerin öznel ve nesnel incelenmesi ve değerlendirilmesi için öneri modeli.

Şekil 3. Çalışmanın kavramsal modellerle ilişkisi.

da anlamsal değerleri olan bir göstergedir. Dolayısıyla görsel organizasyonda (mimaride) insan-cephe ilişkisini insan ile kitap arasındaki ilişkiye benzetebiliriz. İnsan okuyan, cephe ise okunan tarafı temsil eder. İnsanın cepheyi okuması; etkileşime girmesi, bu etkileşim sonucunda bilgiler alması ve bu bilgileri bir deneyim bütünü olarak kullanması ile oluşmaktadır.

Göstergibilim ve onun alt başlıklarından yararlanılarak çalışmada, sentaktik veriler ışığında cephede kullanılan tasarım ilkeleri ortaya çıkarılıp, sentaktik veriler semantik boyut bağlamında analiz edilmiştir. Böylece mimarlık iletişim sistemi göstergibilim kuramı kullanı-

larak cephe özelinde yorumlanmış, cephenin anlamsal farklılıkları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Cepheyi Anlama ve Yorumlama Bağlamında Değerlendirme Modeli

Çalışma, insan ve cephe arasındaki etkileşimde dizimsel-anlamsal-yararsal özellikleri sistemli bir tasarlama süreci içinde bütünleştirmeyi öngörmektedir. Öznel ve nesnel verilerin bütünleşik bir ilişki kapsamında bir araya getirilmesi, cephenin, aşamaları anlaşılır, denetlenebilir ve verimliliği artırılabilir açık bir süreç haline getirilmesi sağlanmaktadır. Bu yaklaşımla cephenin dizimsel yapısının ilişkilendirildiği bir öneri modeli geliştirilmiştir (Şekil 2).

Önerilen modeli yönlendiren yöntemin kurgusu ise Şekil 3'de sunulmaktadır.

⁷ Ching, 2002, Lauer & Pentak, 2002, Burden, 2000, Gürer, 1998, Zelanski & Fisher, 1996, Aydınli, 1993, Winters, 1986.

Tablo 1. Değerlendirmede kullanılan dizimsel ölçüm kavramları

Tekrar (Ritim)	Simetri	Ölçek-oran	Denge
Egemenlik (Hiyerarşi)	Renk	Uyum/Birlik	

Cephenin Nesnel-Öznel Ölçülmesine Yönelik Kullanılan Yöntem ve Teknikler

Nesnel Ölçüme Yönelik Kullanılan Yöntem ve Teknikler

Nesnel ölçüm yönteminde tasarım ilkelerinden yararlanılmış, bu amaçla araştırmacıların kullandıkları tasarım ilkeleri incelenmiştir.⁷ Nesnel değerlendirmede, ön pilot çalışmasında kent kullanıcılarından elde edilen veriler doğrultusunda kullanılacak dizimsel ölçüm kavramları (tasarım öge ve ilkeleri) belirlenmiştir (Tablo 1).

Cephelerin biçimsel organizasyonlarının çözümlenmesi ve kompozisyon ilkelerindeki değişikliklerin sorgulaması: denetim listeleri - karşılaştırma yöntemi teknikleri ile yapılmıştır.

Öznel Ölçüme Yönelik Kullanılan Yöntem ve Teknikler

Cephelerin öznel değerlendirilmesinde, anlamsal boyut (Semantik) bağlamında sıfat çiftlerinden oluşan ve kullanıcının tepkilerini yansıtan duygusal tepki değerlendirmelerinden yararlanılmıştır. Araştırmacıların kullandığı sıfatlar gözden geçirilerek, çalışmada kullanı-

lacak sıfatlar, araştırmacının amacına uygunluğu ön de- neyle elde edilen veriler doğrultusunda belirlenen fak- tör grupları altında toplanmıştır.⁸

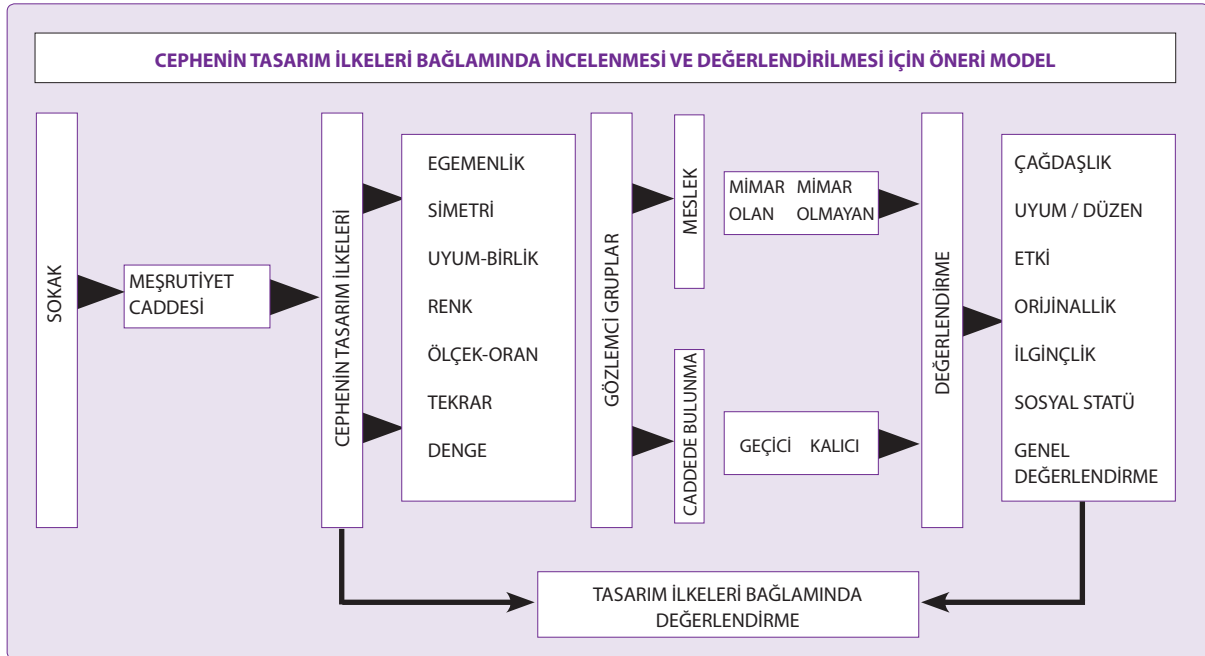
Öznel değerlendirmede kullanılan teknikler ise: ta- nımlama - sıfat listeleri (ikili karşılaştırma) - sıralama öl- çekleri şeklindedir.

Alan Çalışması ve Değerlendirme Sonuçları

Çalışmanın amacı-kapsamı çerçevesinde, seçilen so- kaktaki cephelerin tasarım ilkeleri, gözlemci grupları- nın öznel değerlendirmeleri bağlamında Şekil 4'teki öneri modelde ifade edildiği şekilde incelenmiştir.

Çalışma Alanındaki Cephelerin Seçilme Nedenleri ve Ölçütleri

Gelişme sürecinin her döneminde çok farklı top- lumsal ve fiziksel yapı dönüşümlerinin gerçekleştiği geniş bir laboratuvara sahip olan İstanbul'da cephe- ler, hem kültürel hem de fiziksel olarak meydana gelen değişimlerin bir yansımasıdır. Dolayısıyla tanımlama- değerlendirme-yorumlama sistemi İstanbul kent kur-

Şekil 4. Seçilen sokaklardaki bina cephelerinin tasarım ilkeleri bağlamında incelenmesi ve değerlendirilmesi için öneri model.

⁸ İmamoğlu, 2000, Hershberger, 1988, Küller 1979, Krampen 1974.

Şekil 5. Meşrutiyet Caddesi vaziyet planı.

gusunda seçilen Meşrutiyet Caddesi'ndeki cephe örnekleri üzerinden modellenmiştir.

Örnekler; literatür tarama, ölçümler, fotoğraflama aşamaları sürecinden geçerek belirlenmiş. Seçim öncesinde (literatür tarama ve yerinde yapılan tespitler sırasında) çok sayıda sokak örneği incelenmiş, çalışmayı sınırlamak amacıyla Meşrutiyet Caddesi'ndeki yedi adet bitişik nizam binanın cephe örnekleri çalışmada kullanılmıştır.

Çalışma Alanı: Meşrutiyet Caddesi

Meşrutiyet Caddesi İstiklal Caddesi'ne paralel Haliç'e yüzünü dönmüş bir caddedir. Konutun yanı sıra genelde ticari amaçlı kullanılan ofislerin yer aldığı caddede, tarihi dokusunu genel olarak günümüze kadar taşımıştır (Şekil 5). Meşrutiyet Caddesi'nde yer alan 1., 2.,

3. ve 5. binalar ofis ve konut olarak, 4. ve 7. binalar ticaret yapısı olarak, 6. bina ise konsolosluk olarak kullanılmaktadır (Şekil 6).

Anket Tasarımına Yaklaşım ve Soru Kâğıdının Hazırlanması

150 kişiye uygulanan soru kağıdı; anlaşılabilir, basit bir dile indirgenerek sorulmuştur. Görüşme süresi yaklaşık 15 dakika olacak şekilde hazırlanmıştır. Bu amaçla da ön deney çalışması yapılarak verilerin en uygun şekilde alınmasının hassasiyeti sağlanmaya çalışılmıştır.

Çalışmada kullanılan anket formu: demografik bilgi soruları, açık uçlu sorular (serbest anlatım), kapalı uçlu sorular, sıfat listeleri (ikili karşılaştırma) ve sıralama ölçekleri kullanılarak şekillenmiştir. Anketteki sorular Anlamsal Derecelendirme Ölçeği (Semantic Ra-

Şekil 6. Meşrutiyet Caddesi'nde seçilen binalar.

Tablo 2. Faktör grupları ve sorular “Meşrutiyet Caddesi”

Faktör	Anket soruları
ÇAĞDAŞLIK	Sokaktaki bina cepheleri genel olarak çağdaş bir mimarinin izlerini taşımaktadır. Burası yeni cephelere sahip bir sokaktır.
UYUM/DÜZEN	Sokaktaki bina cepheleri birbiriyle uyumlu değildir. Sokaktaki bina cepheleri düzenlidir.
ETKİ	Sokaktaki bina cepheleri genel olarak etkileyici bir mimarinin izlerini taşır. Sokaktaki bina cepheleri süslüdür. Sokaktaki bina cepheleri iç mekan konforunu yansıtmaktadır. Sokaktaki bina cepheleri birbirlerine benzemektedir.
ORJİNALLİK	Sokaktaki bina cepheleri sahte (taklit) uygulamalardır. Sokaktaki bina cepheleri iyi korunmuştur. Burası geleneksel cephelere sahip bir sokaktır.
İLGİNÇLİK	Sokaktaki bina cepheleri ilginçtir. Sokaktaki bina cepheleri genel olarak modası geçmiş bir etki uyandırmaktadır.

Tablo 3. Faktör grupları ve sorular “Meşrutiyet Caddesi’ndeki bina cepheleri”

Faktör	Anket soruları
ORJİNALLİK	Çağdaş - Geleneksel / Yeni – Eski / İyi Korunmuş - Kötü Korunmuş
SOSYAL STATÜ	Eşsiz- Sıradan / Pahalı – Ucuz / Kullanışlı - Kullanışsız
UYUM/DÜZEN	Uyumlu - Uyumsuz / Saygılı – Saygısız / Duyarlı - Duyarsız
ETKİ	İyi – Kötü / Güzel - Çirkin
GENEL DEĞERLENDİRME	Popüler - Sahte / Modası Geçmiş - Ebedi / Narin - Kaba
İLGİNÇLİK	Süslü – Sade / İddialı - İddiasız / İlginç - Monoton

ting Scale-SSR-) tekniğine bağlı olarak değerlendirilme alınmıştır.

Tasarım ilkelerinin öznel değerlendirmesini bulmak amacıyla sorularda kullanılan sıfatlar ve bunların ortaya çıkardığı faktörler (etkiler) ön deneyimle sınanarak, kent kullanıcısının cepheye dair tanımlama ve değerlendirmeleri faktör grupları bağlamında belirlenmiştir.

Cephenin görsel etkisinin öznel açıdan değerlendirilmesi amacıyla anket için tasarlanan sorular 4 grupta toplanmıştır:

1. Grup Sorular-Demografik Bilgilerin Alınması: Tanımlanan gözlemci grupların (Mimar olan/ Mimar olmayan, Meşrutiyet Caddesi’ndeki Bulunma Durumu) cepheyi tanımlama ve/veya yorumlamadaki rolünün bulunmaya çalışılması hedeflenmiştir.

2. Grup Sorular-Sokaktaki Cephelerin Bütünü Hakkında Fikir Alımı: Sokağa dolayısıyla var olan cephele-

re dair, sıfatlar kullanılarak değerlendirme yaptırılmıştır (Tablo 2).

3. Grup Sorular-Soru-Cevap Sistemi: Meşrutiyet Caddesi’nde seçilen bina cephelerinin tanımlanması amacıyla verilen sıfat çiftleriyle değerlendirilme yapılmıştır (Tablo 3). Kapalı ve açık uçlu sorularla da gösterilen cephe örneklerine dair yorumlar elde edilmiştir.

4. Grup Sorular-Seçilen Cephenin Değerlendirilmesi/Tanımlanması: Katılımcıların tasarım ilkeleriyle ilişkilendirilen sıfatlarla şekillenen sorulara verdikleri yanıtlardan elde edilen veriler, nesnel değerlendirmenin yorumlanmasında kullanılmıştır (Tablo 4, 5).

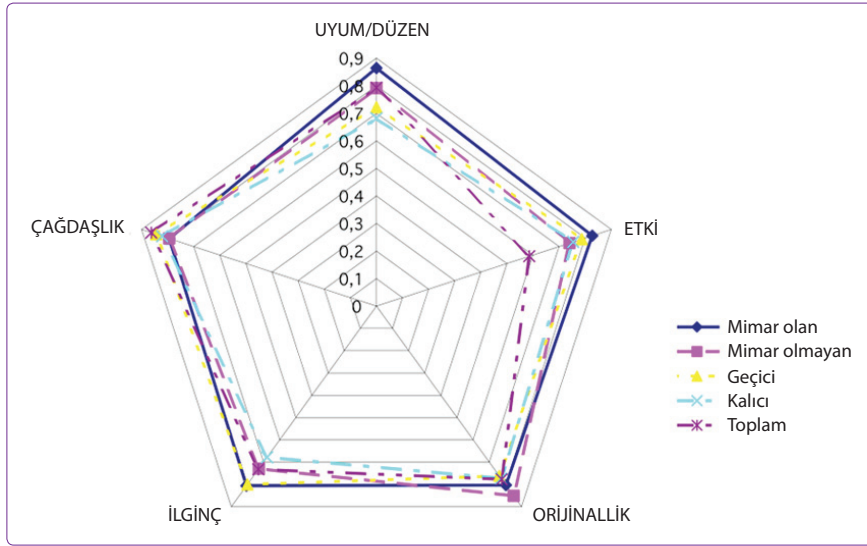
Çalışmada öznel değerlendirme için, 5’li likerda skolası, sıralama ve açık uçlu sorular kullanılmıştır. İstatistiksel değerlendirme ise; SPSS programında, regresyonlar, radar grafikler, korelasyonlar ve faktör analizleri kullanılarak yapılmıştır.

Tablo 4. Tasarım ilkeleri bağlamında faktör grupları ve sorular "Meşrutiyet Caddesi'nde seçilen bina cephesi"

Tasarım ilkeleri	Anket soruları
EGEMENLİK	Pencereler yapı bütününde belirgin Kapı(lar) yapı bütününde belirgin Cumbalar yapı bütününde belirgin Pencerelerin süslemeleri gösterişli
SİMETRİ	Pencereler simetrik Bina cephesi simetrik
UYUM / BİRLİK	Binanın formu diğer binalarla uyumlu Binanın cephesi diğer cephelerle orantılı Binadaki pencereler diğer bina cepheleriyle uyumlu Binanın formu diğer binalara benzemekte Bina yakın çevresindeki bina yükseklikleriyle orantılı Binanın kütlesi diğer binalarla orantılı
RENK	Binanın cephesi canlı renklerde Binanın cephesi diğer bina cephelerindeki renklere göre baskın
ÖLÇEK-ORAN	Binanın kendi yüksekliği orantılı Pencereler birbiriyle orantılı Kapı(lar) orantılı Binanın kütle olarak ölçüsü orantılı Binanın cephesindeki pencereler birbiriyle uyumlu Bina cephesindeki pencereler uygun büyüklükte Bina kapı(larının) sının boyutu uygun büyüklükte
TEKRAR	Pencerelerin tekrar edilişi düzenli Kapı(lar) nın tekrar edilişi düzenli Pencerelerin tekrarı monoton Pencerelerin tekrarı karmaşık Binanın cephesi bitmemiş bir etki uyandırmakta
DENGE	Pencereler birbiriyle iyi dengelenmiş Bina iyi dengelenmiş Bina cephesi iyi planlanmış Binanın cephe tarzı kararsız Pencereler doğru konumlanmış Kapı(lar) doğru konumlanmış

Tablo 5. Faktör grupları ve sıfatlar "Meşrutiyet Caddesi'nde seçilen bina cephesi"

Faktör	Anket soruları	Faktör	Anket soruları
SOSYAL STATÜ	Bilindik - Bilindik olmayan Konforlu - Konforsuz Eşsiz - Sıradan Fakir - Zengin Pahalı - Ucuz	ETKİ	Gerçek - Sahte İddialı - İddiasız Modası Geçmiş - Ebedi Güzel - Çirkin İlginç - Monoton İyi - Kötü
KARMAŞIKLIK	Karmaşık - Basit Süslü - Sade	GÜÇ	Çekici - İtici
ORJİNALLİK	Çağdaş - Geleneksel Yeni - Eski İyi Korunmuş - Kötü Korunmuş	UYUM	Dişi - Erkek Saygılı - Saygısız Uyumlu - Uyumsuz

Şekil 7. Meşrutiyet Caddesi faktör analizleri yorum çizelgesi.

Meşrutiyet Caddesi'ndeki 1-2-3-4-5-6-7 Nolu Binalara İlişkin Gözlem Gruplarının Değerlendirmeleri

- Bütün (mimar olan, mimar olmayan, geçici, kalıcı) gözlem grupları tarihi binalara dair olumlu tanımlamalar yapmıştır.
- Yakın dönemde yapılan 4. bina olumsuz sıfatlarla tanımlamış, 7. bina için ise, mimar olan gözlem grubu, çirkin, kötü, uyumsuz yorumlarını yaparken, diğer gözlem grupları bunlara ek olarak çoğunlukla yeni, modern yorumunu yapmıştır.
- Bütün gözlem grupları eklentiler konusunda olumsuz görüş bildirmiştir.
- 1. bina kötü korunmuş 6. bina ise iyi korunmuş olarak değerlendirilmiştir.
- Mimar olanlar ile geçici ve kalıcı gözlem grupları Meşrutiyet Caddesi'nin öncelikli olarak uyumlu/düzenli olduğunu düşünmüş, mimar olmayanlar ise caddenin öncelikli olarak ilginç olduğunu ifade etmiştir (Şekil 7).

de etmiştir (Şekil 7).

- Kalıcı gözlem grubu 5. bina'yı öncelikli mimari tarzı olan bina olarak tanımlarken diğer tüm gözlem grupları öncelikli olarak 1. bina'yı seçmiştir.

Gözlem Guruplarının Yaşamak İstedikleri Bina Cephesine (1. Bina) İlişkin Değerlendirmeleri

Gözlem gruplarının Meşrutiyet Caddesi'nde yaşamak istediği bina olarak seçtiği 1. Bina'da yapmak istediği değişiklikler öncelikli olarak; üst eklentileri kaldırmak, rengini değiştirmek ve cephede bakım yapmak şeklindedir (Bkz. Şekil 6).

Gözlemci gruplarının 1. bina'ya dair beğeni sıralaması ise aşağıdaki şekildedir (Tablo 6).

Gözlem Guruplarının Yaşamak İstedikleri Bina Cephesine (1. Bina) İlişkin Elde Edilen Nesnel Verilerin Öznel Değerlendirmeleri

"Ölçek-Oran" ilkesi, kent kullanıcıları tarafından cep-

Tablo 6. Meşrutiyet Caddesi 1. bina'da "Yaşamak istediğiniz binanın cephesinde dikkatinizi çeken öğeler ve özelliklerin neler olduğunu önem sırasına göre sıralayınız" sorusuna verilen cevap tablosu

	Meslek		Meşrutiyet Caddesi'nde bulunma durumu	
	Mimar olan	Mimar olmayan	Geçici	Kalıcı
1	Orantılar	Pencere ve kapıların biçimi	Pencere ve kapıların biçimi	Orantılar
2	Pencere ve kapıların biçimi	Orantılar	Orantılar	Pencere ve kapıların biçimi
3	Süslemeler	Süslemeler	Süslemeler	Süslemeler
4	Çıkmalar (Cumbalar)	Çıkmalar (Cumbalar)	Çıkmalar (Cumbalar)	Renk
5	Yükseklik	Renk	Yükseklik	Çıkmalar (Cumbalar)
6	Renk	Yükseklik	Renk	Yükseklik

hede öncelikli faktör olarak değerlendirilmiştir. Dolayısıyla tasarım sürecinde kullanılan bu ilkenin, kent kullanıcısının memnuniyetinde önemli bir etken olduğu ortaya konmuştur. Tasarım eğitimi almış kent kullanıcıları için "Ölçek-oran" ilkesi uyum ve sosyal statüyü tanımlarken diğer gözlem grupları için orijinalliği ifade etmektedir.

"Uyum/Birlik" ilkesinin varlığı, cephe tasarımında bir diğer önemli faktör olarak belirlenmiştir. Seçilen cephenin diğer cephelerle nesnel değerlendirmeye elde edilen bağlamsal uygunluğu, öznel değerlendirme ile desteklenmiştir. Uyum-birlik ilkesi bütün gözlem grupları için sosyal statüyü tanımlamaktadır.

"Egemenlik" ilkesi bağlamında kent kullanıcıları, öncelikli olarak cephedeki pencerelerin belirginliğine (organizasyonuna) odaklanmıştır. Cumba, pencere ve pencerelerdeki süslemelerin belirginliği ise tasarım eğitimi almış olan kullanıcıların dikkat ettiği öğeler olmuştur. Nesnel değerlendirme sonucunda öncelikli olarak pencereler ve onların süslemeleri ile cumbalar egemen öğeler olarak belirlenmiştir.

"Renk" ilkesinin, diğer ilkeler bütününde baskın ya da egemen olmaması durumunda, kent kullanıcıları açısından öncelikli faktör olarak değerlendirilmediği görülmüştür. Yakın zamanda cephesi renklendirilmiş binaların ve/veya baskın-canlı renk kullanımının kent

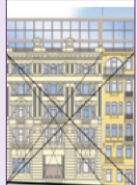

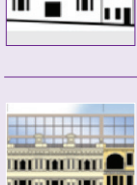

kullanıcısında ilgi uyandırdığı, olumlu olarak tanımlandığı ve iyi korunmuşluğu ifade ettiği belirlenmiştir. Ayrıca bütün gözlem grupları için "renk" ögesi etki ve gücü ifade etmektedir.

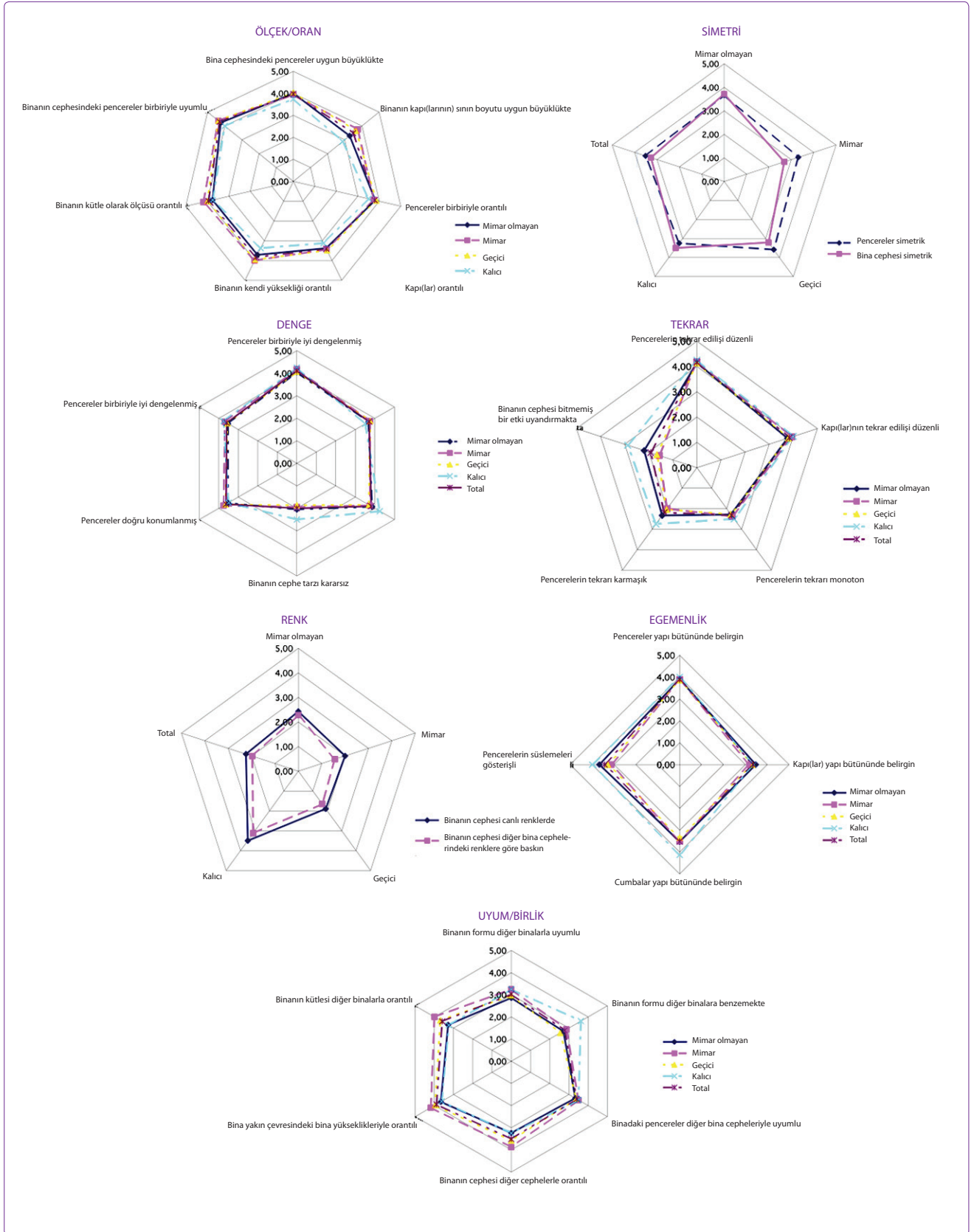
"Simetri" ilkesi, seçilen cephelerde oldukça etkin bir ilkedir. Pencerelerdeki simetri ile cephe bütünündeki simetrinin algısı, kent kullanıcılarında değişiklik göstermektedir. Gözlem grupları için "simetri" ilkesi sosyal statüyü tanımlamaktadır. Nesnel değerlendirme sonucunda ise bütün cephelerde öncelikli pencereler olmak üzere kapı ve süslemelerde baskın bir simetri ilkesi okunmaktadır.

"Tekrar" ilkesi, monotonluk veya karmaşa oluşturmadığı sürece olumlu karşılanmakla birlikte, cephe tasarımında öncelikli faktör olarak değerlendirilmemektedir. Dolayısıyla "tekrar" ilkesi için bütün gözlem gruplarının ortak yargısı, karmaşıklık veya uyumdur. Nesnel değerlendirmeler sonucunda 'tekrar' ilkesi, 'simetri' ilkesinde olduğu gibi seçilen bütün cephelerde baskın olarak gözlenmektedir.

"Denge" ilkesi, kent kullanıcılarının cephe tercihlerinde önemli etkenler biri iken tasarım ilkelerinin algılanması (okunması) açısından en son faktördür. Denge ilkesi, mimar olan gözlem grubu için orijinalliği ifade ederken, mimar olmayan gözlem grubu için uyumun ifadesidir (Tablo 7, Şekil 8).

Tablo 7. Meşrutiyet Caddesi'nde tercih edilen 1. binaya yönelik nesnel ve öznel veri analizi

	<p>ÖLÇEK-ORAN Cephe yatayda üç farklı pencere modülleri ile beşe, düşeyde ise üçe bölünmektedir. Pencerelerin en/boy oranı 1/2'dir.</p>	<p>Bütün gözlem grupları için cephedeki "Ölçek-oran" ilkesi 1. faktör. Cephede beğenilen ve dikkat çeken öğeler sırasıyla; pencereler, pencerelerin orantısı ve cephenin orantısı Gözlemci gruplar "Ölçek-oran" ilkesini; orijinallik, uyum ve sosyal statü olarak tanımlamakta.</p>
	<p>UYUM-BİRLİK Cephede biçimsel ve ölçüsel uygunluk mevcut. Cephenin sokaktaki diğer cephelerle bağlamsal uygunluğu var.</p>	<p>Bütün gözlem grupları için cephedeki "Uyum-birlik" ilkesi 2. faktör. 1. bina gözlemci gruplar tarafından diğer binalarla orantılı ve uyumlu kabul edilmekte. Uyum-birlik ilkesi bütün gözlem grupları için sosyal statüyü tanımlamaktadır.</p>
	<p>TEKRAR Cephede benzer pencere öğeleri tam ve aralıklı tekrar uygulaması yapmakta. Tekrar ilkesi cephede baskın olarak kullanılmış.</p>	<p>"Tekrar" ilkesi cephede monotonluk veya karmaşa oluşturmadığı için olumlu yorumlanmakta. Gözlemci gruplar tarafından cephedeki "tekrar" ilkesi cephe tasarımında öncelikli faktör olarak değerlendirilmemektedir. "Tekrar" ilkesi her iki grubun ortak yargısı olarak cephede uyumu ifade etmekte.</p>
	<p>SİMETRİ Cephede vurgulayıcı bir simetrik denge mevcut. Tüm cephede olmak üzere öncelikle pencereler, kapı ve süslemelerde baskın bir simetri var.</p>	<p>Kent kullanıcılarının belleklerinde var olan, tanıdık bir işe olan pencere uygulamalarının cephede kullanımı gözlemci gruplar tarafından olumlu karşılanmakta. Her iki gözlem grubu için "simetri" ilkesi sosyal statüyü tanımlamaktadır.</p>
	<p>EGEMENLİK Cephede sırasıyla; pencereler, pencere süslemeleri ile cumbalar egemen öğeler.</p>	<p>Kent kullanıcıları öncelikli olarak cephedeki pencerelerin belirginliğine odaklanmakta. Tasarım eğitimi almış olan gözlemcilerin dikkate ettiği öğeler: Cumba, pencere ve pencerelerdeki süslemelerin belirginliği. "Egemen" ilkesinin cephede tarihi öğeler üzerinden kullanımı (öykünülmüş) memnuniyet ifadesi uyandırmakta.</p>
	<p>RENK Bitişik cephelerde kullanılan renklerle uyumlu renk kullanımı var.</p>	<p>Bütün gözlem grupları için "renk" ögesi etki ve gücü ifade etmektedir. Cephelerde kullanılan renk her iki gözlem grubu için iyi korunmuşluğu ifade etmektedir.</p>

Şekil 8. Tasarım ilkeleri açısından Meşrutiyet Caddesi 1. bina gözlemci yanıtlarının radar tablosu.

Sonuçların Tartışılması ve Öneriler

Kent kullanıcılarından elde edilen öznel değerlendirmelerin nesnel değerlendirme ile bütüncül analizi sonucunda;

- Kent kimliğini oluşturan ve bulunduğu toplumun sosyo-kültürel birikimi sonucunda ortaya çıkan öğelerin cephede kullanılması, yani 'ölçek-oran' ve 'uyum-birlik' ilkesinin öncelikle kent kullanıcılarının belleklerinde var olan, sosyo-kültürel birikimlerle şekillenen verilerle paralellik göstermesi, kent kullanıcıları tarafından memnuniyet uyandırmakta ve kullanıcının cepheyle iletişime girebilmesini sağlamaktadır.
- Tasarlanacak cephede, 'egemenlik' ilkesinin kullanılması halinde ise öncelikli olarak, kent kullanıcılarının kültürel birikimi sonucu belleklerinde var olan tanınmış/kimlik öğeleri (pencere vb) üzerinden uygulanması tercih edilmelidir.
- 'Tekrar' ilkesi ve bu ilke bağlamında oluşan 'simetri', monotonluk ve karmaşaya doğru yönelmediği zaman olumlu değerler kazanmakta, 'Renk' ilkesi ise egemen bir ilke haline dönüşmediği sürece etkin bir faktör olamamaktadır.
- Cephe tasarımlarında, monoton, sıradan cepheler yerine boyut, biçim ve renk olarak belirgin, genelde tarihi öğelere öykünen ve/veya eğer memnun edici yakın çevresi var ise ortak bir dil oluşturabilen cepheler tercih edilmelidir.

Tasarım ilkeleri bağlamında ortaya çıkan değerlendirmeler sonucunda, cephe tasarımına bağımsız bir sanat çalışması olarak değil bütüncül bir süreklilik (tarihi, kültürel...) olarak bakılması gerektiği görülmektedir. Bu durum, eski ve yeni arasında bir diyalog, geçmiş ile şimdiki zaman arasında bir konuşma sağlamaktadır.

Her dilin sahip olduğu değişmez bir özellik, sentaktik yapısının tutarlılığıdır. Yani kentsel kimlik/süreklilik adına mimari her yeni düzenleniş, kendinden önceki kültürel katmanlarla iletişimde olmalı ve onların kodlarını yeni oluşumlar içinde kullanmalıdır. Dolayısıyla kent ve geleneklerin ürettiği yapılar ve dolayısıyla cepheler, sentaktik yapıları itibarıyla tutarlı olmalıdır.

Mimaride en önemli sorunlardan biri anlaşılama ve/veya iletişim kurulamayan yapılaşmaların beraberinde getirdiği toplum-çevre ilişkilerindeki olumsuz gelişmelerdir. Bu durum mimarlıkta bir kimlik sorunu yaratmakta, kent kullanıcısının çevresine ilgisizliğini arttırmaktadır. Bu karmaşanın çözülmesinde izlenmesi gereken yol, anlam ve beğeni kavramlarına gereken önemin verilmesi, özne (kent kullanıcıları)

ile nesnenin (cepheler) diyalektik bir ilişki içinde düşünülmesi, semantik ve sentaktik bileşenler göz ardı edilmeden tasarımların şekillenmesidir. Oysaki şimdiye kadar kent çeperlerinin tasarımında kullanılmak amacıyla elde edilen veriler, nesnel veya sadece öznel veriler olmaktan öteye geçememiş, bütünsel bir yaklaşım sunulamamıştır.

Bu anlamda, cephelerin tasarım ilkeleri bağlamında değerlendirilmesine bütünsel açıdan bakılması amacıyla oluşturulan "Değerlendirme Modeli", sadece cephede değil yapının bütün elemanlarının tasarımı ve/veya değerlendirmesinde kullanılabilirliğini hedeflemektedir. Bu nedenle de, modelin yeni yaklaşım ve yöntemlerle geliştirilebileceği ve yapı tasarımındaki uygulama alanlarının çeşitlenebileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Çalışmayı Destekleyen Kuruluşlar

- Yıldız Teknik Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü (28-03-01-05 no'lu Proje),
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi "Projem İstanbul".

Kaynaklar

- Aydınlı, S., (1993), "Mimarlıkta Estetik Değerler", İstanbul: İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi; Birinci Baskı, s. 4, 9, 6, 28-29, 71-73.
- Barthess, R., (1993), "Göstergebilimsel Serüven", İstanbul: Yapı Kredi Yayınları; s. 15, 55, 107.
- Burden, E., (2000), "Element of Architectural Design", A Photographic Sourcebook, John Wiley&Sons, New York, USA, 215.
- Büyük Larousse, (1986), İstanbul: Gelişim Yayınları; s. 1033.
- Ching, F.,D.,K., (2002), "Mimarlık, Biçim, Mekan ve Düzen", Çev: Sevgi Lökçe, İstanbul: Yem Yayınları; s. 320.
- Erkman, F., (1987), "Göstergebilimine Giriş", İstanbul: Alan Yayıncılık; Birinci Baskı, s. 31, 63, 70-72.
- Gürer, L., (1998), "Temel Tasarım / Temel Eğitim", Yüksek Öğretimde Görsel Sanat Eğitimi Temel Tasarım Zorunluluğu, Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları; s. 29-36.
- Hershberger, R. G., (1988), "A Study Of Meaning And Architecture", Environmental Aesthetics, Theory, Research And Applications", Edited By Jack L. Nasar, U.S.A: Cambridge Univ. Press; p. 180.
- İmamoğlu, Ç., (2000), "Complexity, Liking And Familiarity: Architecture And Non-Architecture Turkish Students' Assessments Of Traditional And Modern Houses Facades", Journal of Environmental Psychology, No: 20, Academic Press; p. 103, 5-16.
- Krampen M., (1974), "A Possible Analogy Between (Psycholinguistic and Architectural Measurement- The Type-Token Ratio (TTR)", Psychology and The Built Environment

- Edited by David Canter&Terencelee, Architectural Press;
s. 87-95
- Krier, R., (1988), "Architectural Composition", London:
Academy Editions; s. 122-131.
- Küller, R., (1979), "A Semantic Test for Use in Cross-Cultural
Studies", Man-Environment Systems, V.9, N.4-5, July and
September, p. 253.
- Lauer, A., D., & Pentak, S., (2002), "Design Basics", The Ohio
State Univ., USA, s. 6.
- Rifat, M., (1992), "Göstergebilimin Abc'si", İstanbul: Simavi
Yayınları; s. 45-47.
- Winters, N. B., (1986), "Architecture is Elementary", Visual
Thinking Through Architectural Concepts, Gibbs M.
Smith, Inc. Salt Lake City, USA: XI-XII.
- Zelanski, P., & Fisher, P. M., (1996), "Design Principles and
Problems", USA, Thomson Wadsworth.